

רב: רבי שמעון היא, דאמר: מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. שהוא אינו צריך את עצם הצידה, שהרי אם היה בטוח שלא ישכנו לא היה צד את הנחש, שאינו צריך אותו להשתמש בו אלא צד אותו כדי שלא גיע אליו ויזיקנו.

אמר שמואל: השולה מוציא דג מן הים [באופן שאין בו צידה, כגון שהיה כבר ניצוד מבעור יום בתוך הים]⁽⁴⁾ כיון שיבש בו כפלע שנתייבש הדג בקוטר של "סלע" על גופו אעפ"י שהוא מפרכס עדיין וחזר והשליכו לים חייב משום נטילת נשמה, ששוב לא יחזור לחיות.

אמר רבי יוסי בר אבין: ודוקא שיבש בין סנפיריו.

אמר רב אשי: לא תימא שאינו חייב עד שיבש ממש, אלא אפילו דעבר ירירי שהרירין נמשכין עם האצבע הנוגעת בדג, גם כן חייב.

אמר מר בר המדורי אמר שמואל: הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה, שעקר את הולד וגרם להפלתו — חייב.

מאי טעמא? אמר רבא: בר המדורי אסברה לי: וכי לאו אמר רב ששת: האי מאן דתלש

כשותא [מין ירק] מהיומי והיגוי מעל גבי מיני קוצים, והכשות אינו מחובר לקרקע אלא גדל על הקוצים ויונק מריח הקרקע דרך הקוצים — מיחייב משום עוקר דבר מגידולו.

הכא נמי, מיחייב משום עוקר דבר מגידולו [הראשונים מבארים דלאו דוקא נקט "עוקר דבר מגידולו" בעובר,⁽⁵⁾ אלא הטעם בעובר משום נטילת נשמה, והגמרא מדמה, שכמו בכשותא חייב משום עוקר מגידולו, אעפ"י שהכשותא אין חיותו מעצמו אלא אגב ההיזמי והיגי, הוא הדין בעובר, שאין חיותו אלא מחמת אמו, חייב על עקירתו ממנה משום נטילת נשמה].

אמר אבוי: האי מאן דתלש פיטרא פטריות קז-א מאונא דחצבא, מאוזן הדלי, שגדל שם על המים — מיחייב משום עוקר דבר מגידולו.

מתיב רב אושעיא: תנן [לעיל זה, א]: התולש בשבת מעציץ נקוב, חייב, ומשאינו נקוב, פטור.

והרי לכישותא ולפיטרא יש הפסק ביניהם לקרקע, ודינם כעציץ שאינו נקוב, ולמה יתחייב עליהם?

ומתרצינן: התם — לאו היינו רביתיה! שאין

5. שהרי בפשוטו עוקר דבר מגידולו היינו קוצר ואין קצירה אלא בגידולי קרקע, כדאמרינן לעיל עה א, דאין דישה אלא בגידו"ק.

וברשב"א כתב דגם מדברי הרמב"ם משמע כן. והקשה ע"ז במנ"ח [מ' ל"ב במלאכת קוצר] שהרי הרמב"ם סובר לגבי דישה דבהמה נחשבת לגידו"ק [עיינן לעיל קז, א, הערה 1] וא"כ למה לא יתחייב בעובר משום קוצר.

דהיינו באופן שאין הפרעוש נושכו. דאם היה נושרו מותר אף לכתחילה ליקחנו ולהשליכו מעליו, דבמקום צער לא גזרו רבנן.

4. ובהגה"ה על הגליון העיר דלפי"ז דחוק מלת "הים", שהרי בים לא שייך שיהא ניצוד. וברמב"ם הגירסא השולה דג מן הספל.

אלו שבעור העוף אף הם קטנים הם, והדיו עוברת עליהם.

מיתבי רבי זירא: תניא: נאמר בעולת העוף ושסע אותו **בכנפיו** ודרשינן להכשיר את העור להקטרה על המזבח, שאינו צריך הפשט כעולת בהמה [דמשמע שישסענו ויקטירנו בעוד כנפיו בו, דהיינו כשהנוצה עדיין מחוברת לעור].

ואי סלקא דעתך שיעור העוף עור הוא (1) — **היכי מרבי ליה קרא להקטרה?** (2)

אמר ליה אביי: עור הוא! ורחמנא רבייה לעור זה שיקרב על גבי המזבח.

איכא דאמרי: אמר רבי זירא: אף אנן נמו תנינא כרב הונא, דעוף יש לו עור. דתניא: **"בכנפיו"**, לרבות את העור.

אי אמרת בשלמא עור הוא, היינו דאיצטריך קרא לרבויה. אלא, אי אמרת לאו עור הוא — **אמאי איצטריך קרא לרבויה?** והרי הוא ככל בשר עולת העוף, שנקטר כולו על גבי המזבח?

אמר ליה אביי: לעולם אימא לך לאו עור

הדרך לזרוע בעציץ שאינו נקוב ואין זה "מקום גידולו". **הכא,** היינו רביתיה כך הוא עיקר גידולן של הכשותא והפיטרא.

שנינו במשנה: **חיה ועוף...** והחובל בהן חייב.

אמר רב הונא: כותבין תפילין על גבי עור של עוף טהור.

אמר רב יוסף: מאי קמשמע לן רב הונא? האם בא להשמיענו דאית ליה עור לעוף? והרי תנינא לענין זה במתניתין: החובל בהן חייב, והטעם הוא משום דיש להן עור?

אמר ליה אביי: טובא קמשמע לן רב הונא!

דאי ממתניתין, הוה אמינא שאף שיש לעוף עור, בכל זאת, כיון דאית ביה ניקבי ניקבי, במקום שורשי הנוצות, לא כתבינן עליו, דבעינן שהכתיבה תהא שלימה ולא מופסקת [כדילפינן מ"וכתבתם" שתהא כתיבה תמה].

קמשמע לן רב הונא דכתבינן. **כדאמרי במערבא:** כל נקב שהוא קטן עד שהדיו עוברת עליו וסותמת אותו אינו נקב! כיון שלא נראית בו האות חלוקה לשתיים. ונקבים

גופא דחשיב להו עור לענין חבלה. ותירץ, דאי לאו רב הונא הו"א דכיון דיש לו נקבים אינו טעון הפשט דרק עור שלם הוא בכלל הפשט כמו בבהמה. אבל השתא דאמר רב הונא דאינו חשוב נקב כיון שהדיו עוברת עליו, א"כ גם לענין הקרבה נמי נחשב כשלם ואמאי מרבה ליה קרא.

2. ואע"ג דאפילו נוצה מרבה ליה קרא להקטרה, מ"מ העור גרע ממנו. כדאשכחן בבהמה שמקריבין השיער שבזקן התיישים והצמר

ובקהלו"י סי' נ' תירץ דיש חילוק בין דישה לקוצר, דמלאכת דישה היא בדבר התלוש מהקרקע, דהיינו התבואה, אלא שהיא גדילה מהקרקע. ולגבי זה נחשבת הבהמה ג"כ לגידו"ק, כיון שניזונית מהקרקע. משא"כ לגבי קוצר, המלאכה היא שקוצר ממה שמחובר לקרקע, והבהמה אמנם נחשבת לגידו"ק אבל אינה מחוברת לקרקע, ודמי לתולש מענף תלוש, שאינו חייב משום קוצר.

1. הקשה המהרש"א, למה לא פריך אמתניתין

ומשנינן: אלא, אם יבא אליהו ויאמר אי פסקא זוהמא מיניה אי לא פסקא זוהמא מיניה דעור הדג. (3) שכל זמן שיש עליו זוהמא אינו כשר לכתובת תפילין.

שמואל וקרנא [שם אמורא] הווי יתבי אנורא, על שפת דנהר מלכא, בכבל, הזינהו למיא דקא דלו ועבירי שגבהו גלי הנהר, ונעשו המים עכורים.

אמר ליה שמואל לקרנא: הואיל ואין הרוח מנשבת עתה, ודאי גובה הגלים הוא משום דגברא רבה קאתי ממערבא, מארץ ישראל, וחייש במעיה, וקא דלו מיא לאקבולי אפיה קמיה! שלכבודו גבהו המים, כדי לעשות מחיצה סביבו כשהוא נפנה על דופני הספינה [פירוש אחר, שיקנח במים]. זיל, תהי ליה אקנקניה! (4) לך והריח בקנקנו, אם יין הוא או חומץ, כלומר בדקוהו אם חכם הוא אם לאו.

אזל קרנא, אשכחיה לרב. מצא שאדם זה הוא רב, שהגיע מארץ ישראל.

אמר ליה לרב: מנין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור בהמה טהורה?

אמר ליה רב: דכתיב גבי תפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך". ודרשינן: מן המותר

הוא. ובכל זאת איצטריך קרא. דסלקא דעתך אמינא, כיון דאית ביה פירצי פירצי, נקבים — מאים להקרבה. קמשמע לך דכשר הוא.

בעא מיניה מר בריה דרבינא מרב נחמן בר יצחק: מהו לכתוב תפילין על גבי עור של דג טהור?

אמר ליה רב נחמן בר יצחק: אם יבא אליהו, ויאמר!

והוינן בה: מאי "אם יבא אליהו ויאמר" והרי אליהו אינו יכול להורות באיסור והיתר, שהרי "לא בשמים היא"!

אילימא שיבא ויאמר אי דאית ליה לדג עור אי דלית ליה עור, שהוא דבר שבמציאות?

אי אפשר לומר כן. דהא חזינן דאית ליה עור?!

ועוד, התנן במסכת כלים: עצמות הדג ועורו שעשה מהם כלי — מצילין באהל המת, שמה שבתוכם אינו טמא כאשר יש על הכלי צמיד פתיל. לפי שכלים אלו אינם מקבלים טומאה, וכל דבר שאינו מקבל טומאה הרי הוא חוצץ בפני הטומאה.

הרי, שעור הדג נחשב לעור. שאילו היה כבשר הדג היה מקבל טומאה כמו כל אכל?

זוהמתן, וכל הבריות היו שם מלבד הדגים, ולכן צריך אליהו להודיע אי פסקה הזוהמא.

ובשפת אמת כתב דשאר בהמות וחיות נפסקה זוהמתן ע"י שחיטה משא"כ דגים שאין בהם שחיטה.

4. נקט האי לישנא ולא "זיל בדיק ליה" כבכל הש"ס משום דקרנא היה אומנתו לבדוק יינות לכן אמר לו הואיל ואתה בקי בתהיית יין זיל

שבראש הרחלים, ואילו העור צריך הפשט. תוד"ה ואי ס"ד.

3. כתב הר"ן דיש מפרשים, אי פסקה הזוהמא דמעיקרא קודם העיבוד שעבר ריחו כמו בעור בהמה.

והקשה ע"ז דהא חזינן דפסקה הזוהמא. והוא מבאר דכשבא נחש על חוה הטיל זוהמא עליה ועל כל בריות שבעולם, ובהר סיני פסקה

אמר ליה: **יהא רעוא דתיפוק ליה קרנא בעיניה!** לפי שבא לנסותו אם הוא חכם.⁽⁵⁾

לסוף, עייליה שמואל לרב לביתיה. אוכליה האכילו נחמי דשערי לחם שעורים וכסא דהרסנא דגים קטנים מטוגנים בשמן, ואשקיה שיכרא, ששמואל היה רופא וידע שכל אלו דברים המשלשלים, ולא אחוי ליה לא הראה לו היכן בית הכסא כי היכי דלישתלשל, שעל ידי כן שימתין ינוקה מהפסולת שבמעיו.

לויט רב, קילל ואמר: **מאן דמצערן — לא לוקמוה ליה בני לא יתקיימו לו בני.** וכן הוה!

והא דאמר רב לעיל דילפינן למילה שהיא באותו מקום, מאילן, הוא כתנאי.

דתניא: **מנין למילה שהיא באותו מקום? נאמר כאן "ערלתו" ונאמר להלן "ערלתו" — מזה להלן דבר שעושה פרי, אף כאן דבר שעושה פרי, דברי רבי יאשיה.**

רבי נתן אומר: אינו צריך ללמוד ממקום אחר. אלא הרי הוא אומר במילה עצמה: **"וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו",** משמע שהמילה במקום שניכר בין זכרות לנקבות.

בפיך — הראוי לאכילה, דהיינו, בהמה טהורה.

שוב שאלו: **מנין לרם שהוא אדום** שרק דם במראה אדום מטמא את האשה בטומאת נדה?

אמר ליה רב: **שנאמר "ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם".** הרי, שדם הוא אדום, ולגבי נדה כתיב "דם".

שוב שאלו: **מנין למילה שהיא באותו מקום?**

אמר ליה רב: **נאמר כאן במילה "ערלתו", ונאמר להלן, גבי ערלה באילנות, "ערלתו".** מזה להלן דבר שעושה פרי, אף כאן דבר שעושה פרי, דהיינו מקום שהוא פרה ורבה. אמר ליה קרנא: **אימא שהמילה היא בלב.** דכתיב **"ומלתם את ערלת לבככם"** ואימא שימול באזנו. דכתיב **"הנח ערלה אזנם"**?

אמר ליה רב: **דנין "ערלתו" תמה מ"ערלתו" תמה.** שבמילה ואילן כתב "ערלתו". ואין דנין "ערלתו" תמה, מ"ערלת", שאינה תמה, שאין מפורש בה ערלת מה היא.

אמר ליה רב: **מאי שמך?** אמר ליה: **קרנא!**

תהי ג"כ ביינו דהיא התורה שנמשלה לין. רש"ש [וכ"ה ברמב"ן].

5. כתב בחזו"א סנהדרין סי' כ' סק"י "אפשר דרב סבר דידעו שהוא רב, והיה מפורסם בבבל, ופעולת בחינה היא זלזול בכבוד התורה שהיה מפורסם בבבל, ופעולת בחינה היא זלזול בכבוד התורה שהיה ראוי לירא ממנו כדין גדול

הדור ורבי מובהק, וכן אח"כ כשציערוהו אפשר דחשב שעשו כן בכונה מפני שקילל את קרנא, ואם ישתוק תרבה העזובה בכבוד התורה בקרב ישראל בכל ארץ בכל.

ומה שנתקיימה קללתו [אעפ"י שלא נתכוונו להנ"ל] הוא כעין שגגה שיצאה מלפני השליט כדאמר מו"ק יח, א.

ואפשר דהא דלייט דלא לקיים ליה זרעיה

אמר לו רבי יהושע הגרסי: **אמשול לך משל: למה הדבר דומה, לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו המלך ואחד הרגו איספקליטור, הממונה לכך מהמלך. איזה מהן משובח? הוי אומר זה שהרגו מלך! והכי נמי הנבלות וטרפות שלקו על ידי בוראן משובחות מהכשרות שנשחטו בידי אדם.** (7)

אמר לו הבייתוסי: **אלא מעתה יאכלו הנבלות וטרפות?**

אמר ליה רבי יהושע הגרסי: **התורה אמרה "לא תאכלו כל נבלה", ואת אמרת יאכלו!?** אמר ליה הבייתוסי: **קאלום משובח טעם זה שאמרת.**

מתניתין:

אין עושיין הילמי בשבת אסור לעשות מי מלח מרובים כדי לכבוש בהם ירקות, מפני שהוא מתקן בכך את הירקות, שעל ידי כן הם נשמרים לזמן ארוך, ואסור מדרבנן משום דדמי למלאכת מעבד, שמולח את העור כדי שיתקיים. (8)

קז-ב **אבל עושה הוא את מי המלח כלומר מי מלח מועטים וטובל בהן פתו, ונותן אותם לתוך התבשיל.**

תנו רבנן: **כותבין תפילין על גבי עור בהמה טהורה, ועל גבי עור חיה טהורה, (6) ועל גבי עור נבלות וטרפות שלהן, אעפ"י שהוא אסור באכילה, כדמפרש לקמן.**

ונכרכות הפרשיות בשערן של בהמה וחיה טהורה, ואח"כ מכניסין לתוך הבתים של התפילין, ונתפרות הבתים בגידן של אלו.

והלכה למשה מסיני היא שהתפילין נכרכות בשערן ונתפרות בגידן של אלו.

אבל, אין כותבין תפילין לא על גבי עור בהמה טמאה, ולא על גבי עור חיה טמאה. ואינו צריך לומר שאין כותבין על גבי עור נבלה וטרפה שלהן.

ואין נכרכין בשערן ואין נתפרות בגידן של בהמה וחיה טמאים.

וזו שאילה שאל בייתוסי אחד את רבי יהושע הגרסי: **מנין שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה?**

אמר ליה: **דכתיב "למען תחיה תורת ה' בפיר", ודרשינן: מדבר המותר בפיר.**

שאל הבייתוסי: **אלא מעתה, על עור נבלות וטרפות של בהמה וחיה טהורים נמי אל יכתבו? שהן אסורין באכילה.**

7. טעם זה אין מספיק לבהמות שנהרגו בידי אדם, אלא כיון דמתו מאליהן כשרות לתפילין, ועל כרחך ד"מן המותר בפיר" לאו דוקא, אלא שיהא ממין המותר. תוד"ה איזה.

8. והרמב"ם פכ"ב ה"י כתב הטעם מפני שנראה כעושה מלאכה ממלאכת התבשיל.

למאן דמצער ליה הוא משום דחשד ליה שלא מוקיר רבנן ואין לקוות ממנו זרעא מעליא. ואפשר דלא לקיים ליה זרע [היינו זרע] דמצערי רבנן קאמר, אבל לשונו הסתמות היא כשגגה וכו'.

6. הקשה הרע"א למה לא תנא נמי עור עוף טהור כדאמר רב הונא לעיל.